

ПОВНОВАЖЕННЯ ГРУПИ ДЕРЖАВ ТА ЇХ ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОТИ ВІДМИВАННЯ ДОХОДІВ

Розглянуто повноваження Групи держав та проаналізовано принципи діяльності проти відмивання доходів.

Ключові слова: Група держав, відмивання грошей, організація ООН

Рассмотрены полномочия Государств – участников Группы и проанализированы принципы деятельности против отмывания денег.

Ключевые слова: Государства – участники Группы, отмывание денег, организация ООН.

Plenary powers of Group participants are considered and principles of activity are analysed against washing funds.

Key words: Group participants, washing funds, UNO organization

Постановка проблеми. Останнім часом спостерігається активізація національних та міжнародних зусиль у боротьбі з легалізацією незаконних прибутків. Однак, незважаючи на значний обсяг міжнародних угод із цього питання, на початку ХХІ століття не вирішеною залишається проблема визначення місця скоєння процесу відмивання грошей. Це, в свою чергу, викликає колізію національних законодавств в питаннях видачі злочинців та конфіскації майна, здобутого злочинним шляхом.

Аналіз досліджень та публікацій. Окремі аспекти боротьби з легалізацією доходів, здобутих злочинним шляхом на національному та міжнародному рівні, були в полі зору таких вітчизняних та зарубіжних вчених як Ю.В. Александров, І.П. Блищенко, П.М. Кубрак, І.І. Лукашук, А.С. Мацко, А.В. Наумов, Є. Датч, Х. Корнер, Дж. Мейсон, Дж. Вілдман, Дж. Фітчсет та ін. Однак складність та комплексний характер зазначеної проблеми зумовлюють необхідність подальших ґрунтовних наукових досліджень у цьому напрямі. Певний внесок у дослідження окремих питань протидії відмиванню «брудних» грошей здійснили такі українські вчені, як О.О. Дудоров, М.І. Мельник, М.І. Хавронюк, А.С. Мацко, В.Т. Білоус, А.І. Римарук, В. Бутузов, І. Андрущенко, А. Музика, В. Корж, Г. Усатий, Є. Фесенко, А. Волобуєв та інші.

Мета дослідження. З огляду на актуальність зазначеної проблематики метою статті є розгляд повноважень Групи держав та аналіз принципів діяльності проти відмивання доходів.

Виклад основного матеріалу. Система підтримки правопорядку у міжнародному праві будується на дотриманні норм кожним учасником відносин. Але, як правило, в сучасних умовах ми маємо порушення міжнародного правопорядку різними організованими угрупованнями, особливо в економічній сфері. Потенційна загроза полягає в тім, що з метою досягнення нового витка надприбутків при невідпрацьованих механізмах приватизації і роздержавлення, злочинні структури можуть стати власниками основного обсягу матеріальних цінностей. Причому з розвитком внутрішніх організованих злочинних структур вони усе щільніше вбудовуються в злочинні міжнародні організації і виходять на транснаціональний рівень.

Таким чином, стратегічним напрямком у боротьбі з організованою злочинністю є підрив її економічної основи, створення і реалізація комплексної системи правових, організаційних, оперативних-розшукових та інших заходів для виявлення і ліквідації каналів легалізації доходів, придбаних незаконним шляхом у масштабах усієї держави.

У сучасних умовах одним з напрямків боротьби зі злочинністю, руйнування її фінансової бази, а також оздоровлення економіки є виключення можливості розпоряджатися отриманими незаконним шляхом доходами. З цією метою, наприклад, правова система Російської Федерації включає широкий набір норм як міжнародного, так і внутрішнього права, спрямованих на виключення можливості розпоряджатися такими доходами.

У числі міжнародно-правових актів з цього питання слід назвати Віденську конвенцію ООН від 19 грудня 1988 р. “Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин”, ратифіковану більш як ста країнами. У ній, зокрема, закріплені зобов’язання держав-учасниць вести боротьбу з “відмиванням” незаконно придбаного капіталу. У Конвенції Ради Європи про відмивання, виявлення, вилучення і конфіскацію доходів від злочинної діяльності, прийнятій у Страсбурзі 8 листопада 1990 р. відзначається, що позбавлення злочинця доходів, отриманих злочинним шляхом, є одним з ефективних і сучасних методів боротьби проти небезпечних форм злочинності [3, с. 101].

“Відмивання” грошей, отриманих від незаконного обігу наркотиків, Конвенція визнала злочином. Таким чином, Страсбурзька конвенція, на відміну від Віденської, говорить про відмивання грошей, отриманих не тільки від наркобізнесу, але й будь-яким злочинним шляхом. Конвенція також установила, що держави можуть притягати до відповідальності за перераховані вище дії навіть у тих випадках, коли основне правопорушення, у результаті якого були отримані матеріальні цінності, не входило в їх юрисдикцію. Держави можуть передбачити, що при “відмиванні” злочинних доходів особи не підлягають відповідальності за основний злочин. На розсуд учасників Конвенції також залишене питання про відповідальність, коли особа, яка вчинила яке-небудь із зазначених діянь, не знала, але повинна була знати, що майно є доходом від злочину.

Положення Страсбурзької конвенції були доповнені в Директиві 91/308 Ради Європейської Співдружності від 10 червня 1991 р. з попередження використання фінансової системи з метою “відмивання” грошей [8, с. 68].

Основні зобов’язання, що накладаються Директивою на держав-учасниць, полягають у:

- забезпеченні виконання фінансовими та кредитними організаціями вимог повної ідентифікації їх клієнтів і всіх угод на суми, що перевищують 15000 ЕКЮ (приблизно 20250 доларів США). Відповідні дані повинні записуватися та зберігатися, щоб вони могли використовуватися при розслідуванні справ про “відмивання” грошей;
- забезпеченні співробітництва цих організацій з державними відомствами, які ведуть боротьбу з “відмиванням” грошей;
- забороні розкриття клієнтам або будь-якій третій стороні інформації про те, що відомості про клієнта передаються правоохоронним органам;
- розповсюдженні всіх або частки вказаних заходів на такі професійні групи, як адвокати, нотаріуси, бухгалтери та компанії (наприклад, казино, обмінні пункти), що можуть використовуватися особами, які займаються “відмиванням” грошей.

Ще раніше, у липні 1989 р., на зустрічі глав держав і урядів “Великої сімки” була створена Група фінансових дій проти “відмивання” грошей (FATF). FATF є міжурядовою організацією, яка займається розробкою та розповсюдженням стратегії по боротьбі з “відмиванням грошей” з метою недопущення використання подібних доходів у злочинній діяльності й захистити в рамках закону економічну діяльність країн від “брудних” грошей [7, с. 25].

Під “відмиванням” грошей Групою розуміються фінансові дії, метою яких є перетворення або передача власності, коли відомо, що ця власність є наслідком злочину; з метою приховування або маскуванню незаконного походження власності чи надання допомоги будь-якій особі, яка втягнута у вчинення такого злочину; з метою уникнення правових наслідків дій особи, яка здійснює “відмивання”; приховування або маскуванню дійсного характеру, джерела, місцезнаходження, розташування, переміщення, прав власності або права власності; набуття, володіння або використання власності, коли на момент отримання відомо, що власність виникла внаслідок злочину або участі в такому злочині.

У 1990 р. FATF розробила сорок рекомендацій щодо протидії “відмиванню” грошей. В рекомендаціях, зокрема, вказано, що кожна країна повинна: [3, с. 140].

- вжити необхідних заходів, у тому числі на законодавчому рівні, щоб визначити “відмивання” грошей як кримінальний злочин у відповідності з Віденською конвенцією 1988 р.;
- розповсюдити дії злочину по “відмиванню” грошей, отриманих від торгівлі наркотиками, на злочини, пов’язані з серйозними правопорушеннями;
- визначати, які тяжкі злочини повинні бути встановлені як обґрунтування злочину по “відмиванню” грошей;
- визначити, що кримінальну відповідальність повинні нести не тільки службовці, але й по можливості самі корпорації, а нормативні акти фінансових інститутів повинні розроблятися так, щоб не перешкоджати діям проти “відмивання” грошей. У цьому випадку фінансові установи повинні звертати особливу увагу на всі заплутані операції, на великі суми та всі незвичайні схеми операцій, що не мають очевидної економічної мети або очевидного законного характеру. У випадку, коли фінансові установи підозрюють про злочинний характер виникнення коштів, вони зобов’язані своєчасно повідомити про свої підозри компетентні органи.

Міжнародна конференція ООН щодо запобігання “відмиванню” грошей і використанню доходів від злочинної діяльності та боротьбі з ними (Курмайор, Італія, червень 1992 р.) визначила сім першочергових напрямів протидії “відмиванню” грошей. Кожній державі-учасниці було запропоновано вжити на законодавчому рівні відповідну низку заходів, а саме:

- визначити кримінальним карним злочином “відмивання” доходів від незаконного обігу наркотиків та іншої злочинної діяльності;
- знизити рівень банківської таємниці;
- ліквідувати анонімні рахунки на пред’явника, проводити ідентифікацію особи (правило “Знай свого клієнта”);
- інформувати правоохоронні органи про підозрілі операції;
- вдосконалити діяльність організацій та осіб, які займаються фінансовими операціями;
- забезпечувати конфіскацію доходів від злочинної діяльності;
- розвивати дієві механізми міжнародного співробітництва.

Міжнародний досвід боротьби з “відмиванням” коштів, отриманих від злочинної діяльності, свідчить, що правовою основою протистояння легалізації таких коштів є досконале законодавство. Держави Заходу почали активно включатись у боротьбу з “відмиванням” на початку 80-х років. Більш за все це зумовлено зростанням злочинності, пов’язаної з наркотиками та активним інвестуванням капіталів сумнівного походження в економіку ряду країн.

Уряди багатьох країн дійшли висновку, що законодавче регулювання відповідальності за відмивання “брудних” грошей необхідно насамперед в інтересах боротьби з організованою злочинністю, з метою підризу фінансової основи цієї злочинності. Дана задача актуальна для усіх країн. Один з керівників Групи міжнародних фінансових дій Янг, виступаючи на Конференції країн-членів Ради Європи по проблемі відмивання грошей у країнах з перехідною економікою (Страсбург, 29 листопада – 1 грудня 1994 р.), відзначив наступні негативні наслідки відмивання грошей: у злочинців створюється відчуття безкарності. Це робить злочин привабливим заняттям, а високий рівень злочинності, насамперед організованої, підриває підвалини суспільства і загрожує правовим нормам; злочинні організації одержують можливість фінансувати свою подальшу діяльність; неконтрольоване використання злочинними організаціями окремих фінансових установ в остаточному підсумку заподіює шкоду усій фінансовій системі, особливо в країнах з економікою, що розвивається; зосередження економічної і фінансової влади в руках злочинних організацій у кінцевому рахунку може підірвати національну економіку цих країн і демократичні системи їхньої влади і керування [3, с. 79].

Призначення законів, що передбачають відповідальність за відмивання грошей, німецькі фахівці Харальд-Ханс Кернер і Эберхард Дах сформулювали так: ці закони “покликані не допустити утаювання або приховання дійсної природи, походження, стану, місцезнаходження або руху майнових об’єктів або прав, а також їхніх власників і розпорядників; не допусти-

ти запуску незаконних, отриманих злочинним шляхом прибутків у легальний фінансовий обіг, тобто перешкодити підризові економічної системи з боку організованої злочинності, для чого потрібна ізоляція і самої особи, що зробила кримінально карне діяння, і її “брудних грошей”. “Брудні гроші” повинні бути позбавлені можливості надійти в обіг для того, щоб злочини втратили для злочинців усякий сенс”.

Колосальні кошти, отримані від торгівлі зброєю, незаконного ігрового і наркобізнесу, контрабанди, розкрадань, іншої протиправної діяльності, злочинці прагнуть легалізувати, надати їм видимість законних, пустити в обіг. Способи відмивання таких доходів різні. Незаконно отримана готівка перетворюється в інші цінності, наприклад, внески в банки або нерухоме майно. Нерухомість потім продається, а кошти, виручені від перепродажу, виглядають законними. Нерідко з метою відмивання грошей створюються псевдокомерційні організації або гроші вкладаються в створювані або діючі структури. Велика роль у легалізації незаконно нажитих коштів належить банкам. Безпосередній зв'язок банків зі злочинним світом, дозволяє злочинцям легалізувати доходи від своєї злочинної діяльності, підкріплює їхній намір продовжувати скоєння злочинів. Тим самим створюється загальне кримінальне тло, в орбіту якого підпадає все більша кількість людей [3, с. 170].

Так, за даними російських ЗМІ дві третини коштів, які необхідно легалізувати, вкладалися в розвиток кримінального підприємництва, п'ята частина – на придбання нерухомості. Значна частка доходів від злочинної та іншої незаконної діяльності легалізувалась шляхом обміну на іноземну валюту і переказу за кордон. За 1993-1994 рр. з Росії було вивезено за кордон не менше 40 млрд. доларів США. Водночас близько 16 млрд. доларів із Заходу, в основному отриманих від торгівлі наркотиками, були «відмиті» в Росії.

“Відмиванню” “брудних” грошей сприяє також розвиток офшорної банківської системи. Кошти переказуються на рахунки офшорних банків у тих країнах, де такі рахунки охороняються законом про банківську таємницю чи де відсутні вимоги про надання відомостей про міжбанківські перекази. Тільки на острові Науру з такою метою створено 36 українських банків та зафіксовано 265 рахунків різних банків України.

Після ратифікації (1997 р.) Конвенції про “відмивання”, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, в Україні прийнято ряд нормативних актів, які певною мірою стосуються питань “відмивання” незаконних коштів. Перш за все, це Кримінальний кодекс України 2001 р., Закон України “Про банки і банківську діяльність”, Укази Президента України “Про заходи щодо легалізації фізичними особами доходів, з яких не сплачено податки” від 31 березня 2000 р.; “Про додаткові заходи щодо посилення боротьби з приховуванням неоподаткованих доходів, а також “відмиванням” доходів, одержаних незаконним шляхом” від 22 червня 2000 р., “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України” від 25 січня 2001 р., “Про заходи щодо детінізації економіки” від 20 березня 2001 р.

28 листопада 2002 р. Верховною Радою України ухвалено Закон “Про запобігання та протидію легалізації (“відмиванню”) доходів, отриманих злочинним шляхом”. Закон регулює відносини у сфері запобігання та протидії запровадженню в легальний обіг “брудних” грошей і спрямований на боротьбу з фінансуванням тероризму. Передбачені також механізми міжнародного співробітництва по запобіганню та протидії легалізації доходів і фінансуванню тероризму. Центральним органом, на який покладаються повноваження щодо здійснення такого співробітництва, є Міністерство юстиції України – щодо судових рішень, які стосуються конфіскації доходів, і Генеральна прокуратура України – щодо вчинення процесуальних дій під час розслідування кримінальних справ. Встановлена також відповідальність за порушення вимог закону (ст. 17). Такі особи несуть кримінальну, адміністративну та цивільно-правову відповідальність. Вони можуть бути позбавлені права проводити певні види діяльності згідно із законодавством. Може також застосовуватись штраф у розмірі до однієї тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Згідно з законодавством України, що регулює питання боротьби з організованою злочинністю, з метою попередження злочинів інформація щодо ідентифікації осіб, що підозрюються у махінаціях з “брудними” грошами, повідомляється банками відповідним органам.

З прийняттям і введенням в дію з 1 вересня 2001 р. Кримінального кодексу України дано чітке визначення поняття “відмивання” доходів одержаних злочинним шляхом. Це “вчинення фінансової операції чи укладання угоди з коштами або іншим майном, одержаним внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, а також вчинення дій, спрямованих на приховання чи маскування незаконного походження таких коштів або іншого майна чи володіння ними, прав на такі кошти або майно, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, а так само набуття, володіння або використання коштів чи іншого майна, одержаних внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів”. Примітка до цієї статті пояснює, які діяння є суспільно небезпечними і протиправними, що передували відмиванню доходів. Це діяння, за яке Кримінальним кодексом України передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк від трьох і більше років або яке визнається злочином за кримінальним законом іншої держави і за таке ж саме діяння передбачена відповідальність КК України та внаслідок вчинення якого незаконно одержані доходи. Винятком є діяння, передбачені ст. 207 (ухилення від повернення виручки в іноземній валюті) та ст. 212 (ухилення від сплати податків, зборів, інших обов’язкових платежів) Кримінального кодексу України.

Висновок. У зв’язку з цим слід зробити висновок. Кримінальне законодавство різних держав по-різному визначає коло діянь, відмивання доходів від яких є злочином. Кримінальне законодавство одних держав визначає злочином відмивання доходів, отриманих від будь-яких незаконних дій (Росія, Казахстан); в інших до числа злочинів відносять легалізацію доходів тільки від злочинів (Білорусія, Польща, Франція); у третіх вважають, що злочином є легалізація доходів лише від строго визначеного переліку діянь (Німеччина, Україна).

Література

1. Глушенко О.О. Нелегальне підприємництво та фінансова система України в умовах глобалізації: монографія / О.О. Глушенко; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л.: СПОЛОМ, 2011. – 346 с.
2. Банковский бизнес в России: криминологические и уголовно-правовые проблемы / Рук. авт. коллектива Г.А. Тосунян. – М., 1994.
3. Барановський О.І. “Відмивання” грошей: сутність та шляхи запобігання. – Х.: Форт, 2003. – С. 250.
4. Видання Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентіві України / КРОК. – 2000. – №19.
5. Віденська декларацію про злочинність та правосуддя: відповіді на виклики ХХІ століття // Малаї і рекомендації Генеральної Ассамблеї ООН. Нью-Йорк, изд-во ООН, 2002. – С. 345-348.
6. Денберг Р.Л. Международное налогообложение.- М.: ЮНИТИ, 1997. Друкер П. Як забезпечити успіх у бізнесі. – К.: Україна, 1994.
7. Денисов В.Н. Развитие теории и практики взаимодействия международного права и внутреннего права // Реализация международно-правовых норм во внутреннем праве (отв. редактор Денисов В.Н., Евинтов В.И.). – К., 1992. – С. 7-24.
8. Економіка зарубіжних країн: Навч. посібник / За ред. Козака Ю.Г., Ковалевського В.В., Ржепишівського К.І. – К.: ЦУЛ, 2003.